

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ

Արեւելահայոց Զարթօնքի պատմութիւնը ցարդ չէ կատարած արդարացի արժեւորումը, գրական-գաղափարական զեւորներու վրայ մեծ աշխատանք, որ ունեցած է Ս. Էջմիածինը, Զարթօնքի այդ օրերուն: Մասնաւորապէս Գէորգեան ճեմարանով և ընդհանրապէս Ս. Էջմիածնի շունչով պայմանաւոր սերունդ մը կայ, որ եթէ մէկ կողմէն տուաւ մեր ժողովուրդին բանասիրական աշխարհ մը, ցարդ անհաւասարելի արժէքով, միւս կողմէն կերտեց ժողովուրդ մը, Հայրենիք մը՝ որ այսօր միակ ու անխարդախ կուսանէ է Հայ ժողովուրդի ազգային, քաղաքական, մշակութային ձգտումներու՝ ապագայ փայլուն կարելիութեանց: Ու այս բոլորը կենսաւորող Հայրենասիրութեան հրաշալի մէկ առաքինութիւն մը, որ կրակէ գիծի մը նման կ'անցնի սերունդէ սերունդ ու գործիչէ գործիչ, ամուր զօգեկող զանոնք ի սպաս ազգաշէն գործին:

Ասանց կարգին Գէորգ Զ. կաթողիկոս րացատիկ շքեղութեամբ լուսաւոր մըն է: Իր գործունէութեան առաջին մէկ օրէն իսկ իրրե պաշտօնեայ Հայաստանեայց գղարդին ու Եկեղեցիին, իրրե թեմակալ, իրրե կազմակերպիչ մեծ եղեռնի գաղթականաց օգնութեան ձեռնարկներուն, կուգայ ասպարէզ այնքան ակնբախ արժանիքներով, արդիւնաւէտ և համակրելի, որ իր րացակայութիւնը միշտ ալ պատճառած ըլլայ համաժողովրդային վիշտ ու արցունք:

Կաթողիկոսական Տեղակալութեան իր օրերը պիտի մնան իր կեանքի պատմութեան անզուգական էջերը: 1937-1938 Ս. Էջմիածնի պատմութեան տժգոյն էջերն են ուր Հայրենիք ահաւոր թաթը դժբախտ աւայութեան մը վերածած է եկեղեցային կեդրոնը: Գէորգ Սրբազան Նախարարութեան մատն է այդ օրերուն, անօրինակ հերոսութեամբ մը միտ-մինակը կռուած դարաւոր սրբատան խարխլած սրեններուն, ի խնդիր Լուսաւորչի կանթեղին վառ պահ պանուփին:

Հայ վանքերը մեր օրերուն — հակառակ իրենց մշակութային, ազգային, կրօնական խոշոր կարելիութիւններուն — զաղրած են ըլլալու մագնիսող բեռները հեղինկուն, որոնք կը թուին ըլլալ հակամէտ աւելի արտաքին աշխարհի ժխտին ու հրապոյրին: Հասկնալի՝ ուրիշ կրկնակի հերոսութիւնը մեծանուն Սրբազանին, ապահովելու գոյութիւնը դարաւոր Մայրավանքին, կրօնքի գաղջ ըմբռնումովը չըջնակի մը մէջ, որացած ամայններու վրայ, հալածական բախտին չարութիւնէն: Բարեբախտաբար երկար չի տևեր տաղանապը: Գէորգ Սրբազանի վարչազէտի հանճարը պիտի փարատէր մէջն ու մոայլը Ս. Էջմիածնի երկնակամարէն: Համաշխարհային Բ. պատերազմին առթիւ իր կողմէ — իրրե Տեղակալի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան — կազմակերպուած Վաստեցի Թաւրիթ թանքային զօրասիրի մը նուիրատուութեան ձեռնարկը կ'ըլլայ առաջին ազգանշանը Ս. Էջմիածնի վերակազմակերպումին: Ու ահաւասիկ վերստացում Հայրապետական կարևոր իրաւունքներու, կը

նրիմանի եւ ներսէս Աշտարակեցիի կողքին, ու հայ հոգեւորականութիւնը եւ ժողովուրդը ծունկի եկած այժմ Զեր դազաղին առջեւ, կ'ողբայ իր հոգեւոր Հօրը եւ Հայրենիքի պաշտպանին անդարձ բաժանումը:

Աղօթէ՛ Հայ ժողովուրդ, աղօթէ՛ քրիստոնեայ աշխարհ, որ Տէրը լուսաւորէ հոգին մեծ հոգեւորականին՝ Ս. Հայրապետին, եւ թող Աստուած շուտով վերցնէ առգիբօղը Ս. Լուսաւորչի Աթոռին վրայէն, եւ անոր վրայ բազմեցնէ իր արժանաւոր յաջորդը:

Ս. Էջմիածին
27 Մայիս 1954

Ի դիմաց
Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան
ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՎՐԴ. ԱՐԱՆԱՄԵԱՆ

կազմակերպություն Միաբանություն, մամուլ ու եկեղեցի իրենց թեմերով ու թեմականներով: Յետոյ՝ իր խկ քննությունները յԱթոռ Հայրապետական, բացում Հոգևոր Ծեմարանի, նորոգություն վանքերու և եկեղեցիներու, ներդաշ, Սփիւռքի և Հայրենիքի հայութեան սերտացում Ս. Էջմիածնի ճամբով, Ազգ.-կրօնական կեանքի անօրինակ վերածաղկում, Հայրապետական Աթոռի և հեղինակութեան բարձրացում Հայրենիքէն ներս թէ դուրս, և վերջապէս շարք այն բոլոր կարեւորութեանց որոնցմով այսօր — երբ մահը կը փակէ իր քաղցր նայուածքը — կը հրկտակէ մեզի ծաղկեալ Մայր Աթոռը, ապագայի գեղեցիկ հեռապատկերներով առջուն:

Գառ՝ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի

Ահա շարքը մեծագործութիւններուն երանաշնորհ Հայրապետին: Ու այս բոլորը — աշխարհ մը բան — պայմանաւոր միայն ու միայն իրմով: Թերեւս զարմանալի, բայց հասկնալի որովհետեւ այս բոլորին համար մեծ Հայրապետի թեւն ու թռիչքը մէկն է զօրաւորագոյն այն սէրերէն որ կը կոչուի Հայրենիքի սէր, Ժողովուրդի սէր:

Վերլուծուած սրբակրօն Հայրապետի այս մեծ առաքինութեան: Կը թուի ըլլալ քիչ մը դժուար, այս օրերուն մանաւանդ

ուր հայրենասիրութիւնը եթէ մէկ կողմէն կը շփոթուի քաղաքական գանազան դաւանանքներու հետ, միւս կողմէ ան վերածուած է պոռտուքի և աղմուկի, ցուցամոլութեան, ունայնամիտ փառասիրութեան մը, որուն եզրակացութիւնը փախուստն և ուրացումն է՝ իրաւ հայրենասիրութեան մը անհրաժեշտ զօհողութիւններուն առջև:

Ու այս թուումներէն վերջ երբ կ'անգրադառնանք մեր սիրեցեալ Հայրապետի անձնաւորութեան, մենք կը գտնենք անկէ ներս «Հայրենասէր» իր բիւրեղ ամբուլութեանը մէջ, վեր ժամանակէն, վեր քաղաքական դաւանանքներէ և մարդկային ունայնամիտ յաւակնութիւններէ:

Ապահովաբար ժամանակին չար դարձուածքներն են որոնք չի ձգեցին երանաշնորհ Հայրապետին մաքրի ու հոգիի շնորհները արդիւնաւորելու գրական ու արուեստագիտական գեղանկերու վրայ — ինչպէս էր պարագան իր զուգակցին՝ Գարեգին Վեհին — : «Մեծ Հայրենասէր» անընկճելի իր ոգին չի ծաղկեցաւ էջերու տարածքին՝ վերբերելու համար չքեղ արժէքները մեր ցեղին: Սակայն Վեհը եղաւ աննահանջ հայրենասիրութենէ զսպանակաւորուած հրաշակերտ մը վարչական գեղանկերու վրայ, այդ ճամբով խկ կերտելու համար իր Ժողովուրդի մեծ բարին:

Իր հայրենասիրութիւնը վեր չուկայիկ հաշիւներէ, եղաւ տեսակ մը իմաստութիւն՝ որով մեր կեանքի քառօր զխցաւ բերել կարգի, ներդաշնակութեան, ու վերածել կերտող ճիւղի, ի հաշիւ այդ մեծ բարին: Առանց այդ իմաստութեան, հայրենասիրութիւնը կը դառնայ վտանգաւոր, բացուած առազաստ հողմերու ալետատան քմայքներուն, մանաւանդ երբ անոր դերակատարը, զայն կեանքի, գործի բերող անձնաւորութիւնը Ժողովուրդներու առաջնորդն է, զուրկ այդ մեծ ապրումին աղբիթի անհրաժեշտ կարգաւորող իմաստութիւնէն: Գէորդ Կաթողիկոսի հայրենասէր իմաստութիւնն էր անհրաժեշտ օրպէսզի՝ փակուէր անրուսելի անջրպետը որ խրամատուէր էր Հայ Պետութեան ու եկեղեցւոյ միջև, որ կարգի բերէր անոնց խոտոր վազքով շահերը միակ հունի մը մէջ և որ ըլլար ազգին

գերազանց բարիքն մէջ խաղաղած հանգրտաւէտ հունը:

Հայրենասիրութիւնը երջանկայիշատակ Հայրապետին մէջ եղաւ օժտուն տեսակ մը յայնմատեանքում: Յայտնատեսութիւն իր ժողովուրդի խնկական արժէքներուն, իր իսկ հարազատ Հայաստանեայց Մայրենի եկեղեցիին: Այդ յայտնատեսութեան արդիւնք՝ արժէքներու բացայայտումը, տեսակ մը ազդակ էր որպէսզի անոնց հրապոյրին մէջ ոչ միայն խաղաղին քանդող բնազդները մարդկային հոգիին, այլև մազնիսաւորուն անոնք — տեսակ մը շլացքի մէջ — ի սպաս այդ արժէքներու վերածաղկուն: Փէրզ կաթողիկոս Պետութեան և եկեղեցւոյ հակամարտ տրամադրութիւններուն ի հեճուկ, այնքան իմաստութեամբ թերեզացուց եկեղեցին իր խնկական դերին ու արժէքներուն մէջ, որ այսօր երբ հարթուած է ամէն պատուար, խալի, մարդիկ կը զգան թէ օր մը գործած են եկեղեցին անիրաւած ըլլալու մեղքը:

Հայրենասիրութիւնը իր մէջ: Բայց ան եղաւ օժուն մանաւանդ խորունկ ու մշտաբնութուն հաւատքով մը, ու այդ հաւատքին աղբիւրակայ յարմարութեան յատկութիւնով մը: Մեր ազգային ու կրօնական տաճարներուն այս օրերուն մանաւանդ՝ որքան խորունկ կ'ապրինք թերին մեծ հաւատաւորներուն: Հաւատքը տեսակ մը հաւատարմ է, որպէսզի մարդը խորանայ իր համոզումներուն մէջ, որպէսզի մարդը մեր աշխարհի տաղանայներուն առջև չի գայթի գլխովայր: Հաւատքը աստուածային առաջնորդութիւնն է, ներշնչումն է որ պիտի ոգեղինէ, որ պիտի ոգեղինէ հաւատաւորը անդադրում յարատեւութեամբ կեանքի փռուտին մէջէն քալելու դէպի յաղթանակներ:

Ահա Վհին իրական հայրենասիրութիւնը, շքաւորում իմաստութեան, հաւատքի, յայտնատեսութեան, յարատեւութեան սքանչելի յատկութիւններով: Անոնցմով զինուած քալեց ան միշտ գեղուն տեսականով փայլուն գալիքին: Իր կեանքին փռուտին մէջէն քալեց ան խոսովանողի մը հաստատակամութեամբ, յափըշտակուած իր ժողովուրդի Մեծ Բարին տեսականովը:

Ու ասիկա շնորհն է միայն բացառիկ հոգիներու: Անվարան որ Վհն մէկն է մեր պատմութեան բացառիկ հոգիներէն, մեծ տեսանողներէն: Ամէն մարդու չէ տրուած յամարի փակելի խարխլած տան մը կիսափուլ սիւններուն, կուրծք տալ ժամանակին ու բախտին չարիքին, յետոյ ըլլալ տեսանողէն անդին, մանաւանդ կերտողը լուսաւոր ազգային: Այդպիսիները վեր են մարդերէն ու բոլոր ժամանակներէն, այսպիսիները հրաշագործ գերմարդեր են, և ինչու չէ մեծանուն սուրբեր: Անվարան իր մահով եթէ Հայաստանեայց ժողովուրդը կը կորսնցնէ սքանչելագործ Հայրապետը, երկնքի Թագաւորութիւնը իր մէջ կ'աւելցնէ երանիկ և Սուրբ Հայրապետ մը:

Ահա թէ ինչպիսի յատկութիւններու զինով հանգուցեալ Վհնափառը եղաւ հոգիի ու մտքի բլրեղացած բնեւ մը, որ իրեն ու իրմով Հայց. Մայր Աթոռին, հաւատքին յառած պահեց Հայրենիքէն ներս թէ դուրս հոգիները բերաւոր իր հարազատներուն: Ու այսօր երբ արցունքոտ աչքերով ահանաւոր կ'ըլլանք իր կենդանապրին, որքան որտառուէ կը թուի ան, այլևս մահուան քունով խաղաղած, մէկ ձեռին հովուական գաւազան ու միւսին Տէրունական խաչանշանը, որպէս ամենէն յատկանշական խորհրդանշիկը իր կեանքին, որ եղաւ միայն ու միայն իր հօտին գերազանց նուիրումի ու աննահանջ զոհողութեամբ պայքարի ընթացք մը, ի խնդրի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ և ժողովուրդի պայծառութեան:

Իր երկրաւոր կեանքի սա աւարտին որքան պատշաճաւոր է խօսքը Առաքելին «Զբարւոք պատերազմ պատերազմեցայ, զընթացան կատարեցի, զհաւատսն պահեցի: Այսուհետև կայ և մնայ ինձ արդարութեան պսակն, զոր հատուցէ ինձ Տէր»:

Ապահովաբար երկնաւոր Հովուապետին ձայնն է որ կը պատասխանէ իրեն «Ազնիւ ծառայ, բարի և հաւատարիմ . . . մուտ յուրախութիւն Տեառն քո»:

ԿԻՒՐԵՂ ԱՅԵՂՍՅ ԳՍԲԻԿԵԱՆ